

4

Herdenking Piet Bukman (oud-Voorzitter Tweede Kamer)

Aan de orde is **de herdenking naar aanleiding van het overlijden van Piet Bukman (oud-Voorzitter Tweede Kamer)**.

De voorzitter:

Aan de orde is de herdenking van Piet Bukman. Ik heet zijn vijf kinderen Bert, Kees, Arien, Johanna en Marc Bukman van harte welkom. Een bijzonder welkom ook aan de oud-Kamervoorzitters Wim Deetman, Frans Weisglas en Khadija Arib. En ook welkom aan Willem Hendrik de Beaufort, die als Griffier heeft samengewerkt met de heer Bukman.

Ik wil u allemaal vragen om, voor zover dat mogelijk is, te gaan staan.

Op woensdag 16 maart, zo'n drie weken geleden, bereikte ons het droevige bericht dat Piet Bukman was overleden. Drie dagen daarvoor stond hij nog met een interview in de digitale Voorschotense Krant. Hij deed daarin een stevige oproep om te gaan stemmen en hield een vurig pleidooi voor het belang van de Europese Unie, de opvang van vluchtelingen en de waarde van democratische rechten in tijden van oorlog. Ik citeer hem graag: "Nooit meer oorlog was in de vorige eeuw, na de Tweede Wereldoorlog, een van de belangrijkste drijfveren voor de Europese samenwerking en oprichting van de Europese Unie. Het is hartverwarend te zien hoezeer wij in Europa en in ons land dit nu weer beseffen, en meelevend met de bevolking van Oekraïne. En hoe velen klaarstaan, ook hier in Voorschoten voor het opvangen van vluchtelingen. Dat past in mijn visie helemaal bij het bevorderen van respect voor mensenrechten, ook dicht bij huis."

Piet Bukman, als kind opgegroeid in de Tweede Wereldoorlog, sprak uit eigen ervaring. In huize Bukman vergaderden de knokploegen van het verzet en 's avonds verspreidden vader en zoon de illegale krant "Vliegende Hollander". Levensgevaarlijk. Piet behoorde dus tot de generatie politici voor wie vrijheid en democratie nooit vanzelfsprekend zijn geworden. Het vormde misschien wel de diepere laag van zijn politieke bevoegdheid tot aan het einde van zijn leven. Als 88-jarige lijstduwer keerde hij in feite terug naar de plek waar hij zijn politieke carrière in 1980, op 46-jarige leeftijd was begonnen. Die van de partijpolitiek. Na een studie sociale geografie was hij opgeklommen als bestuurder binnen de protestantse boeren- en tuindersbond. En in dat, toen nog sterk verzuilde middenveld, had Bukman laten zien dat hij bruggen kon bouwen over christelijke scheidslijnen heen. En ook zaken voor elkaar kreeg. Dat maakte hem in de ogen van Jan de Koning, destijds een van de founding fathers van het CDA, de juiste man op de juiste plek: die van partijvoorzitter. Het samensmeden van politici uit de sterk verdeelde christelijke bloedgroepen deed hij met groot enthousiasme. De neuzen moesten dezelfde kant op om een christelijke vuist te maken. En dat doel heiligde voor Bukman de middelen. Te afwijkende meningen werden niet getolereerd. Zijn credo uit die tijd was: geen discussie, geen vragen, maar applaus.

Als minister, staatssecretaris en vervolgens weer minister tijdens de kabinetten-Lubbers II en III kon hij andere talenten laten zien. Rust brengen in een chaotisch departement. Ruimte geven aan medewerkers om hun werk zo goed mogelijk te doen. Ook inhoudelijk kon hij piketpalen slaan; zo werkte hij als landbouwminister actief aan de vermindering van de ammoniakuitstoot en het aanpakken van het mestoverschot. Een rel met een uitgelekte brief over een politieke deal overschaduwde echter zijn goede werk. Dat politiek soms snoeihard kan zijn, ondervond Bukman destijds aan den lijve.

Politieke carrières verlopen vaak via de volksvertegenwoordiging naar een plek in de regering. Bij Bukman ging dat andersom. Hij sloot zijn loopbaan juist af in de Tweede Kamer. Eerst als lid, daarna als Voorzitter. Een benoeming die vanwege de tijdgeest wel wat weerstand opriep. Veel Kamerleden vonden het, na generaties mannen, de hoogste tijd worden voor een vrouw op deze post. Piet werd dan ook de laatste man vóór de eerste vrouwelijke Kamervoorzitter: Jeltje van Nieuwenhoven.

Meer dan één termijn werd hem niet gegund. Zijn werk was nog niet af. Zo wilde hij in de Kamer fundamentele discussies organiseren, los van de waan van de dag, over belangrijke onderwerpen. In zijn afscheidstoespraak als Kamervoorzitter keek hij als volgt op deze laatste fase van zijn politieke carrière terug. "Ik heb het niet alleen met genoeg gedaan, maar ook een eer gevonden dit ambt te mogen bekleden, laverend tussen wijsheid en eigenwijsheid. Zowel van mijzelf, als van u."

Dames en heren. Ik noemde al de grote betrokkenheid van Piet Bukman bij de politiek, tot aan het einde van zijn leven. Dat zullen zijn kinderen, kleinkinderen en andere familieleden beamen. En de aanwezigheid hier vandaag van al die oud-collega's, uit alle geledingen van de politiek, onderstreept dat nog eens. Van medewerkers tot jonge helden uit de partij voor wie hij een coach was, en van oudgedienden uit het kabinet tot zijn voormalige collega-Kamervoorzitters: met u allen onderhield hij, tot aan het einde, een warme band.

Piet Bukman zal herinnerd worden als een bijzondere man, met een scherpe geest, wijs en eigenwijs, en politiek betrokken tot in zijn vezels. We zijn Piet Bukman dankbaar voor zijn rijke en waardevolle bijdrage aan de Nederlandse politiek.

Dan geef ik nu het woord aan de minister-president.

Minister Rutte:

Mevrouw de voorzitter, familie, oud-Voorzitters, oud-Griffier. Ik geloof dat niet veel mensen in de Nederlandse politiek hun partij op meer plekken hebben gediend dan Piet Bukman: als partijvoorzitter, als Tweede Kamerlid, als senator, als bewindspersoon op drie verschillende departementen, en eigenlijk zelfs vier, als we zijn waarnemend ministerschap van Defensie meerekenen, en natuurlijk als Kamervoorzitter. Terugblikkend zou je kunnen zeggen dat Piet Bukman bijna voorbestemd was zijn leven te leiden in dienst van het algemeen belang, als vertegenwoordiger van het CDA, dat hem zo lief was. Als Zuid-Hollandse tuinderszoon groeide hij immers op in en met die antirevolutionaire traditie van Bruins Slot en Zijlstra. En professioneel gezien

werd hij gevormd in de Christelijke Boeren- en Tuindersbond, die ook de leerschool was van prominente christendemocraten als Barend Biesheuvel en Jan de Koning.

Verantwoordelijkheid nemen: het was Bukmans tweede, of eigenlijk zijn eerste natuur. Niet aarzelen, maar handelen. Bekend is hoe hij, zeker als partijvoorzitter, scherp en duidelijk kon zijn. En dat leverde hem bijnamen op die rond zijn overlijden opnieuw overal opdoken. Maar voor de "Lenin van Voorschoten" zelf gold in die jaren vooral dat hij de prille eenheid in zijn nog jonge partij koste wat kost wilde bewaren. Of zoals hij het zelf formuleerde: hij moest als partijvoorzitter nu eenmaal "de vleugels aan de vogel houden". Het is een uitspraak die tekenend is voor de nuchtere en doelgerichte politicus die Piet Bukman was. "Ik hou er gewoon van om stap voor stap vooruitgang te boeken", zei hij over zichzelf. "Gewoon beginnen waar je bent. En niet beginnen waar je wezen wilt." En ook zei hij ooit: "Het midden is verschoven en ik met het midden."

We horen hierin natuurlijk de echo van vooral de eerste twee kabinetten-Lubbers, die als no-nonsense de geschiedenis zijn ingegaan. Maar wie uit deze paar losse citaten de conclusie zou trekken dat Piet Bukman alleen maar een pragmaticus was, vergist zich. Want eerst en vooral was hij, in de beste christendemocratische traditie, een gemeenschapsdenker, een man van het maatschappelijk middenveld en van georganiseerde solidariteit. Dat zat heel diep in hem, en dat komt allemaal samen in dat zelfverzonnen woord dat hem voorin de mond lag: verikken. Alles in hem verzette zich tegen wat hij de "verikte samenleving" noemde, waarin de individualisering in zijn ogen dreigde door te slaan ten koste van de gemeenschap.

Mevrouw de voorzitter, u zei het eigenlijk ook al met zoveel woorden: Piet Bukman is gestorven in het harnas. Bij de laatste gemeenteraadsverkiezingen stond hij, 88 jaar oud, als lijstduwer op de lijst van zijn CDA. Tot op het laatst actief. Tot op het laatst verantwoordelijkheid nemend. Tot op het laatst betrokken. Ik wens zijn familie, zijn partijgenoten en iedereen die hem lief was veel sterkte bij de verwerking van dit grote verlies.

De voorzitter:

Dank u wel. Dan verzoek ik u een moment van stilte in acht te nemen.

(De aanwezigen nemen enkele ogenblikken stilte in acht.)

De voorzitter:

Dank u wel. Ik schors de vergadering voor een enkel moment, zodat u de familie kunt condoleren.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.